

Research Article/Araştırma Makalesi

Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz

The Social Foundations of State Building Process in Asiatic and Western Social Formations: A Comparative Analysis

İnan AKDAĞ¹

Öz

Batı-Doğu ayrımı düşün hayatında önemli bir yer tutmuştur. Milattan Önceki yıllardan beri bu ayrım, özellikle Batılı düşünürler tarafından dile getirilmiştir. Konuya uzun süre Batılılar “uygarlık” ve “barbarlık” çerçevesinden bakmıştır. Bu bakış Batıyı son tahlilde oryantalist bakış açısına sevk etmiştir. Gerçekten ilk bakışta, Batı toplumsal formasyonları ve Doğu toplumsal formasyonlar arasında farklılık görülebilmektedir. Bu farklılık, iki toplumsal formasyona arasında, ekonomik, politik ve ideolojik farklılıklara yol açmıştır. Batı tipi gelişim çizgisinde bireysel mülkiyetin önemi geçmişten günümüze sürekli gözlenmiştir. Bireysel mülkiyet insanlara bireysellik ve özerk alanlar sağlamıştır. Bu özerk alan, bu bölgedeki devletlere, belirli sınırlamalar getirmiştir. Doğuda ise bireysel değil ortak mülkiyet gözlenmiştir. Bu bölgede birey, toplumsal yapının bir parçası olarak sahiplik değil işletme hakkına ulaşmıştır. Bu temel farklılığın kökeninde maddi koşullar bulunmaktadır. En temel maddi farklılık coğrafi koşullardır. Batının coğrafi koşulları ılımlı ve bölge yüzölçümü olarak küçüktür. Doğu ise zorlu coğrafyaya sahiptir ve yüzölçümü büyüktür. Doğal olarak Doğuda kamusal işlerin yapılması için daha fazla insanın mobilize edilmesi gerekmiştir. Doğudaki toplumsallığın en önemli sebeplerinden birisi budur. Bu durum mülkiyet anlayışına da yansımıştır. Bu çalışmada amaç, Asyatik veya Doğu toplumlarında ve Batı toplumlarında devlet inşa süreçlerine ve devlet durumuna karşılaştırmalı perspektiften sosyoekonomik açıklama getirmektir. Çalışmanın hipotezi, Asyatik toplumlarda devlet kuruluş dinamikleri, Avrupa devletlerinden farklı bir çizgi izlemiştir ve Asyatik devletlerin Batı devletlerinden en önemli farkı halkın, ortak kamu hizmetleri için organize edilmesidir. Bunun sebebi, coğrafi belirlenimdir ve sonucu ortak mülkiyet yapısıdır. Bu bağlamda, Avrupa’da devlet kuruluş süreçleri ekonomik kerte belirlenimli iken Asyatik toplumsal formasyonlarda devlet kuruluş dinamikleri politik kerte belirlenimlidir.

Jel Kodları: A14, P16, Z13

Anahtar Kelimeler: Asyatik Toplum, Doğu Toplumu, Batı Toplumu, Demokratik Devlet, Otoriter Devlet

¹Dr., Amasya Üniversitesi Merzifon İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, inanakdag@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-5531-403X

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaoconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

Abstract

The division between the West and the East has taken important place in the life of thought. Since BC, this division has been said especially by Western thinkers. The Westerners had looked this subject for long years in the framework of “civilization” and “barbarity”. This point of view led the West to the orientalist point of view. Really at first glance, it can be seen that the difference between Western social formations and Eastern social formations. This difference had brought about economic, political and ideological differences among two social formations. In the Western type of the line of development, the importance of individual property has continuously observed from the past to the present. Individual property had provided peoples with individuality and autonomous areas. This autonomous area had brought definite limitations to the states in this area. In the eastern society, common property had been watched instead of individual property. Individual as the part of society had reached the right to operation instead of ownership in this area. There are physical conditions in the origin of this basic difference. The basic physical difference is geographical conditions. The Western geographical conditions are mild, and the area of this region is smaller. The East has hard geography, and its area is bigger. It is necessary to mobilize more people to fulfil public function. It is one of the important reasons of the Eastern socialization. This situation has passed through to the understanding of property. The aim of this study is to bring socio-economic explanation to the state building process and the setting of state in Asiatic or the Eastern societies and Western societies from the comparative perspective. The hypothesis of this study is that state building dynamics in Asiatic societies are different from European states, and the main difference of Asiatic states from Western states is to organize people for public function. Its reason is geographical determinant, and the result of this is common property. In this context, when the state building dynamics in European states are determined by economic instance, the state building dynamics in Asiatic social formations are defined by political instance.

Jel Codes: A14, P16, Z13

Keywords: Asiatic Society, the East Society, the West Society, Democratic State, Authoritarian State

1. Giriş

Asyatik veya Doğu devletleri ve Batı devletleri arasında, uygulamada, ciddi toplumsal farklar görünmektedir. Batı devletleri, kapitalizmin etkisi ile burjuvazinin etkisine açık yapılarken Doğu devletlerinde bu durum çok gözlenmemektedir. Doğu devletlerinden örneklere baktığımız zaman, burjuva sınıfı mensuplarının, sürekli denetim ve gözetim altında olduğu görülmektedir. Batı devletlerinde ise burjuvazi, birçok ayrıcalığa sahip bir sınıf olarak kapitalist toplumsal düzlemde yerini almıştır. İlk bakışta bir iktidar ilişkisi gibi görünen bu durum, aslında, Asyatik toplumsal formasyonlar ile Antik formdan gelişen Batı toplumları arasında devlet ve temelleri hakkında büyük bir farkı ortaya koymaktadır. Batı toplumları ve modern devlet geleneklerinde, devletin temel unsurlarından birisi olan hatta en birinci unsuru olan burjuvazi ile devlet yöneticileri arasında bu türden bir denetim ilişkisi kurulmamaktadır. Marksistler, devlet içerisinde egemen sınıfın etkinliğini temel postulat olarak kabul etmektedir. Hatta Marksistler bir yana liberaller bile, devlet içerisinde egemen sınıfın ayrıcalığını vurgulamıştır. Adam Smith, ekonomik olarak liberalizmin kurucusu olarak, burjuvazinin devlet içerisinde etkinliğini ünlü eseri *Ulusların Zenginliği* eserinde 1776 yılında belirlemiştir. Modern devletlerde, Asyatik veya Batı tipi olsun, burjuvazi ile devlet arasında kurulan farklı tür ilişkiler, doğal olarak, devlet inşa süreçlerine de yansımıştır. Bunun temelinde sosyoekonomik faktörler önem kazanmıştır.

“Uygar Batı” ve “Barbar Doğu” algısı, tarihsel olarak, ilk yazılı tarih döneminden itibaren sürekli olarak özellikle Batılı düşünürler tarafından kurgulanmıştır. Antik Yunan’da “uygar” olarak tanımlanan Yunan şehir devletleri ve “barbar” olarak tanımlanan Persler uzun dönem düşün hayatını meşgul etmiş ve bu ayırım günümüze kadar sürmüştür. Halen Avrupalı imgesi kendisini, Doğudan, “uygarlık” sıfatıyla ayırmaktadır. İlk bakışta şu görülebilmektedir ki Batıda “demokratik devletler” Doğuda “otoriter devletler” politik kertenin görünümüleri olarak ortaya çıkmıştır. Şüphesiz neyin demokratik neyin otoriter olduğu tartışmalı bir sorunsaldır ve bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Burada vurgulanan görüngüdür. Bu durum Batıda ve Doğuda veya Asyatik toplumsal formasyonlarda devlet inşa veya kuruluş süreçlerine ve devlet durumuna yansımıştır.

Bu çalışmada, devlet inşa süreçleri ve devlet durumunun maddi temelleri karşılaştırmalı perspektiften ele alınmıştır. Asyatik toplumsal formasyonlar ve politik sonucu olan devlet ile Avrupalı eşdeğerleri arasında maddi koşul farklılıklarından en önemlisi coğrafyadır. Asyatik Doğu toplumlarında coğrafya zorlu bir yapıya sahiptir. Bu zorlu yapı, daha fazla insanın kamusal işler için mobilize edilmesini gerektirmektedir. Bu tür toplumsal formasyonlarda mobilize edici temel unsur devlettir. Kutsal devlet imgesinin en önemli temellerinden birisi bu gerekliliktir. Kutsal devletin keşfi ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Ayrıca Doğuda devletlerin yüzölçümü olarak Batılı örneklerinden daha büyük olması merkezi devlet yapısını gerektirmiştir. Merkezilik bu devletlere otoriter bir karakter vermiştir.

Yine coğrafyanın zorluğu bir başka ekonomik sonucu getirmiştir; mülkiyetin durumu. Doğu toplumlarında mülkiyet ortak bir yapıdan gelmiştir. Batılı örneklerdeki bireysel mülkiyet bu toplumlarda çok sonra uygulanmıştır. Devlet, mülkiyetin sahibi olarak, halkın tüm hayatına karışmıştır. Birey, bu toplumlarda, ancak toplumsal yapının bir parçası olarak var olmuştur. Bireysel mülkiyet hakkına sahip olmaması kendisine özerk bir alan geliştirememesine yol

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaeconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

açmıştır. Özerk alan olmadığı için devlet, hayatın her alanına müdahale etmiştir. Kutsal devlet imgesi, bireysel hayatın her alanına müdahale hakkını getirmiştir. Bu durum Doğuda, güçlü ve otoriter bir devlet durumuna yol açmıştır.

Bu makalede amaç, karşılaştırmalı perspektiften, Asyatik toplumsal formasyonlarında devlet inşa sürecinin temelleri ile Batı Avrupa toplumsal formasyonunda veya Antik formun gelişim sürecinde olan toplumlarda devlet inşa süreçlerinin temellerini karşılaştırmalı perspektiften aydınlatmaya çalışmaktır. Bu çalışmanın önemi, Asyatik toplumlarda devlet inşa süreçlerine sosyoekonomik bir bakış açısı getirmektir. Çalışmanın kapsamı, Avrupa ve Asyatik toplumlarda devlet inşa süreçleridir. Bu çalışmanın temel iddiası, Asyatik toplumlarda devlet kuruluş dinamikleri, Avrupa devletlerinden farklı bir çizgi izlemiştir ve Asyatik devletlerin Avrupa devletlerinden en önemli farkı; halkın, ortak kamu hizmetleri için organize edilmesidir. Bunun sebebi, coğrafi belirlenimdir ve sonucu ortak mülkiyet yapısıdır. Bu bağlamda, Avrupa'da devlet kuruluş süreçleri ekonomik kerte belirlenimli iken Asyatik toplumsal formasyonlarda devlet kuruluş dinamikleri politik kerte belirlenimlidir. Bu çalışmada politik kerte ile ekonomik kertenin belirleyici özelliklerinin, devlet inşa süreçlerine etkileri ve toplumsal nedenleri izlenmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve ve Literatür

Toplumsal formasyonlar arasında farklı gelişme üzerine düşünceler, Antik Yunan'a ve Milattan Önceki yıllara kadar gitmektedir. Yunan şehir devletleri ile Persler arasında rekabet, iki toplumsal formasyon üzerine farklı gelişme biçimleri olduğu düşüncesine yol açmış ve Yunan şehir devletleri kendilerini "uygar", doğu toplumlarını ise "barbar toplumlar" olarak tanımlamışlardır. Bu ayırım, günümüze kadar sürmüş ve özellikle günümüzde hala Batı toplumları kendisini gelişmiş "uygar" toplumlar olarak belirlemiştir ve kendileri dışındaki diğer toplumları da "geri kalmış" ve "barbar" toplumlar olarak tanımlamasına yol açmıştır. Özellikle Batı'da oryantalizm dediğimiz düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Oryantalizme göre Batı dışındaki toplumlar talihsiz toplumlardır ve "uygar" olamamaktadır. Beyaz Batı, üstün "uygarlık"tır ve bu yüzden dünyayı yönetme hakkına sahiptir. Bu tezlerle Batı emperyalizmini meşrulaştırma arayışına girmektedirler.

Düşünce dünyası da bu farklılık üzerine ortaya koyduğu farklı toplum tipleri üzerinden bir literatür geliştirmiştir. Literatürün tarihsel kökenleri Antik Yunan'a kadar gitmektedir. İlk kez "uygar" Batı ile "barbar" Doğu arasında ayırma bu dönem gidilmiştir. Antik Yunanlı düşünür Aristoteles'e göre (1975: 97);

"Yunanlı-olmayan krallıklarda görülen, bir başka tek egemenlik türü vardır. Bunların erki tiranlarınkine eşit ve eksiksizdir, ama yasaya dayanır ve babadan oğula geçer. Böyle olmakla birlikte, egemenlikleri efendinin köle üstündeki egemenliği gibidir; barbarlar doğal kişilikleri gereği, Yunanlılardan (ve Asyalılar, Avrupalılardan) daha köle ruhlu oldukları için, bu despotça yönetime gık demeden boyun eğler."

Yine Aristoteles'e göre (1975: 211);

"Mülkiyet de bu sınıfa ait olmalı; [zira] yurttaşların bol bol (ferah fahur) geçinebilecek durum da bulunmaları zorunludur ve bunlar yurttaşlardır. Aşağı sınıf ögesinin devlette

payı yoktur, ne de ortaya erdem koymayan herhangi bir başka sınıfın. Bunun doğruluğu, baştaki konutlarımızdan bellidir; mutluluk, erdemle birlikte olmak gerekir, bir şehre mutlu dediğimiz zaman da yalnız bir parçasını değil, yurttaşların tümüne bakmalıyız. Mülkiyetin bunlara ait olması gerektiği de apaçıktır; tarım işçileri ya köleler ya da şehrin dolaylarında oturan barbarlardır.”.

Görüleceği gibi, Doğu veya Asyatik toplumsal formasyonlarda yönetici, tek egemendir. Antik toplumlarda mülkiyet yurttaşlara özgü bir unsur iken Asyatik toplumlarda mülkiyet, ortaktır. Antik toplumlar, yurttaş düzeyinde bile olsa, bireysel mülkiyeti varsaymıştır. Bu durum, bugünkü Batının bireysel karakterini açıklamaktadır çünkü bireysel mülkiyet bireylere, özerk bir alan yaratmaktadır. Ayrıca Antik toplumda, Aristoteles’te gördüğümüz gibi mülkiyete sahip olamayan alt sınıflara, devlette hiçbir rol verilmemiştir. Devlet, doğrudan, mülkiyet sahiplerinin etkinliğine girmiştir. Bu durum önemli çünkü sosyopolitika açısından mülkiyetin bu durumu, Asyatik toplumlarda devlet inşa sürecine doğrudan yansımıştır.

Montesquieu da Aristoteles’e benzer olarak Doğu toplumsal formasyonlarının farkını kendisine göre belirtmiştir. Montesquieu (2015: 19) Doğuda;

“...bireyin menfaatinin asla genel menfaatten ayrı olmadığını, genel menfaatten kopmak istemenin felakete koşmak olduğunu, erdemin bizlere pahalıya mal olacak bir şey olması gerekmediğini, erdeme asla yorucu bir iş olarak bakmamak gerektiğini, başkalarına adaletli davranmanın kendimize merhamet göstermek olduğunu hissettiriyorlarmış.”.

Bu bağlamda Montesquieu, Batı ile Doğu toplumsal formasyonları arasındaki farkı bireysellik-toplumsallık olarak koymuştur. Aristoteles, bunun temelini mülkiyet anlayışında olduğunu vurgulamıştır. Bu durum daha sonra Karl Marx’ın kuramsallaştıracağı Asyatik üretim tarzının temellerini sağlamıştır. Montesquieu (2015: 30) bu özel mülkiyet yoksunluğunu da vurgulamıştır;

“Toprakların mülkiyeti kimde belli değil; bu nedenle bu toprakları değerlendirme arzusu da düşük. Yönetenlerin kapisine karşı koruyacak ne tapu ne de mülkiyet hakkı var.”.

Modern dönemlerde iktisatçı Adam Smith, Batılı toplumsal formasyonlarla Doğulu toplumsal formasyonlar arasındaki farklılığa ekonomik bir bakış açısı getirmiştir. Smith, iki toplumsal formasyon arasındaki farkı, pazarın genişliği çerçevesinde ele almıştır. Smith’e göre (1977: 40);

“Afrika’nın tüm iç bölgelerinin, Asya’da Karadeniz ve Hazar Denizi’nin oldukça kuzeyine düşen bütün toprakların, eski İskit arazisinin, bugünkü Tataristan ve Sibiry’a’nın çağlar boyunca, şimdi gördüğümüz ilkel ve gelişmemiş durumda buldukları anlaşılmalıdır.”.

G. W. Hegel, toplumsal formasyonları Doğu -Asya- ve Batı toplumsal formasyonlar olarak ikiye ayırmıştır. Hegel’e göre (2010: 87) Doğuda;

“Dışsal olan ve içsel olan, yasa ve içgörü henüz bir oldukları için, Din ve Devlet de birdir...Tanrının krallığı dünyasal bir krallıktır, tıpkı dünyasal krallığın da eşit ölçüde tanrısal olması gibi...Orada insan yasada kendi istencinin değil, ama ona baştan sona yabancı bir istencin sezgisini taşır.”.

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaeconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

Bu bağlamda Hegel'e göre Doğu insanları özgür değildir. Yalnızca yönetici özgürdür. Batıda ise herkes özgürdür. Burada Doğuyu sosyopolitik olarak küçümseme söz konusudur. Batı'nın 20. yy.'daki yaptıkları herkes tarafından bilinmektedir. Adolf Hitler'in insanlığa verdiği maliyet bile ciddi bir meseledir. Sonuç, milyonlarca ölen insan olarak o tarihsel momentte yaşanmıştır. Bu tezler Batı düşünce dünyasında ciddi tartışmalar yaratmış ve yine bir Alman olan Batılı düşünür Oswald Spengler (2016), 20. yy.'ı, Batının dekadansı -çöküşü- olarak tanımlamıştır.

Karl Marx'a kadar Batılı düşün hayatında Doğu-Batı ayrımı "uygarlık" ve "barbarlık" çerçevesinde bir eşitsiz gelişme biçiminde ele alınmıştır. Bu tezler Batıyı oryantalist yaklaşıma kadar götürmüştür ve politik son noktası ise sosyal Darwincilik olmuştur. Güçlü devlet ki Batıya göre Batılılar ayakta kalır ve zayıf devlet ki Batıya göre Doğulular dünyadan silinecektir. Dünyada, Batı egemen bir yapı kurulacaktır. Marx ve Marksizm ile birlikte Doğu meselesi yeni bir boyut kazanmıştır. Marx, Batı-Doğu ayrımını "uygar" ve "barbar" perspektifinden değil üretim tarzı bağlamında tartışmıştır. Marx, Doğuyu Asya tipi üretim tarzı olarak belirlemiş ve Batıyı da Antik ve Cermenik üretim tarzları bağlamında sınıflandırmıştır. Marx konuya toplumsal çerçeveden ekonomi temelli bir açıklama getirmiştir. Daha sonra Marksizm içerisinde ciddi tartışma konusu olan bu durum, Batı tipi gelişim çizgisi ve ATÜT tipi gelişim çizgisi olarak iki farklı yaklaşıma yol açmıştır ve ciddi tartışmalar yaratmıştır.

Karl Marx ile Doğu-Batı ayrımı kavramsal bir boyut kazanmıştır. Marx (1976: 26), G. Hegel'i takip edip dört tip toplum tipi belirlemiştir; Antik, Slavik, Germenik ve Asyatik toplumlar. Asyatik topluma farklı bir yer ayırmıştır. Marx'a göre Asyatik toplumun anahtarı, toprakta özel mülkiyet olmaması ve toprakların toplum mülkiyetine ait olmasında yatmaktadır. Bu durum, Asyatik toplumları diğer toplumlardan temelden ayırmıştır. Marx, Engels'e yazdığı mektupta; "Bernier haklı olarak, doğudaki tüm fenomenlerin temelinde toprakta özel mülkiyet olmayışını görür... Gerçek anahtar, hatta doğu cennetinin anahtarı da budur." (Marx & Engels, 1995: 90) demiştir. Dolayısıyla Marx, Asyatik toplumlara ekonomik bir açıklama getirmiştir ve özel mülkiyetin biçimine göre bir tasnif yapmıştır. Bu durumu Marx & Engels (1977: 27); "Asyatik biçimde (ya da en azından çoğu durumda), mülkiyet değil, yalnızca bireysel zilyed vardır; gerçek anlamında asıl mülk sahibi topluluktur- şu halde mülkiyet, yalnızca topraktaki komünal mülkiyet olarak vardır.". Yine Marx & Engels'e göre (1977: 30);

"(Üretim tarzları arasında) En dirençli olan ve en uzun süre dayanan zorunlu olarak asyatik biçimdir. Bu, onun dayandığı temel ilkedен, yani bireyin topluluktan bağımsız olmayışından; üretim devresinin oluşundan, tarımla el zanaatlarının birliğinden, vb. ileri gelir. Birey, toplulukla olan ilişkisini değiştirecek olursa hem topluluğu ve hem de onun iktisadi önkoşulunu değiştirir ve temellerini yok eder; aynı biçimde, bu iktisadi önkoşulun kendi diyalektiği sonucu değişmesi- yoksullaşma, vb. Özellikle savaş ve istilanın etkisi. "

Dolayısıyla Doğu veya Asyatik toplumlarda devletin en önemli görevi, birey ile toplum arasındaki ilişkiyi korumak olmaktadır. Eğer bu ilişki değişirse toplum ve buna bağlı olarak da devlet yok olma durumunda kalacaktır. Marx & Engels (1977: 110) tam olarak bu noktada Doğuda veya Asyatik toplumlarda devletin karakterini açıklamıştır;

"...coğrafik boyutların çok geniş olduğu Doğuda hükümetin merkezi gücünün müdahalesini zorunlu kılmıştır. Böylece bütün asyatik hükümetlere yerine getirmeleri gereken iktisadi bir işlev, bayındırlık hizmetleri sağlama işlevi düşmüştür".

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaeconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

Doğu toplumları hakkında önemli düşünürlerden birisi de Karl Wittfogel'dir. Wittfogel'e göre (1963: 1);

“Çeşitli Doğu toplumlarında ortak öz, en açık şekilde, siyasal otoritelerin despotik gücünde ortaya çıkmaktadır. Tabii ki despot yönetimler Avrupa için bilinmeyen değildi çünkü mutlakiyetçi devletler Avrupa'da kapitalizmin yükselişine denk gelmiştir. Ancak eleştirel gözlemciler göre Doğu mutlakiyetçiliği, Batılı karşılığına göre, daha kapsamlı ve daha baskıcıdır. Onlara göre “Doğulu” despotizm toplam gücün en sert biçimidir.”

Son olarak; devlet inşa süreçlerinde ve devlet durumunda neden toplumsal formasyona bakıldığı önemli bir sorudur. Barry Hindess & Paul Hirst'e göre (1983: 56); üretim ilişkilerinden şekillenen toplumsal formasyonlar, devlet biçimini siyasal aygıtlarını belirlemektedir. Devleti anlayabilmek için mutlaka topluma bakmak ve toplumsal analiz yapmak zorunludur. Toplumsal yapı, devlet yapısını şekillendirmektedir. Öyleyse bu noktada sahip olunan toplum anlayışını belirtmek gereklidir. Toplum, üretim ilişkileri ve üretici güçlerin toplamından oluşan üretim tarzının etkisi altındadır. Dolayısıyla temelinde ekonomi bulunmaktadır. Anlık olarak toplumun durumu, toplumsal formasyon olarak açıklanmaktadır. Toplumsal formasyonu ekonomi temelinde belirlediğimize göre toplumsal formasyonları mülkiyet sahipliğine göre ele alabiliriz. Tarihsel gelişim, mülkiyet ilişkilerinin gelişimine bağlı bir seyir izlemiştir. Bu çalışmada, Asyatik toplumsal formasyonlar ile Batı toplumsal formasyonları arasındaki farkı da mülkiyet sahipliğine bağlı olarak tespit ediyoruz. Asyatik toplumlarda ortak mülkiyet ve Batı toplumlarında bireysel mülkiyet analizin temel parçalarıdır.

Buradan yapılabilecek özet; Doğu toplumlarında devlet inşası ve devlet karakterinin otoriter yapısının nedenleri ilk olarak coğrafya ve ikinci olarak özel mülkiyetin yokluğudur. Coğrafyanın yeterince verimli olmaması ve coğrafi zorluklar ortak işlerin yapılması için kitlelerin mobilize edilmesi ve bunun için zor kullanılmasını gerektirmektedir. İkinci olarak özel mülkiyetin yokluğu bireylere özerk bir alan bırakmamaktadır. Politika veya devlet hayatın her alanını kuşatmaktadır. Zaten toprak, kralın veya kraliçenin mülkiyetindedir. Tebaa onu sadece işletmektedir.

3. Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Süreçlerinin Temelleri

Bill Angelbeck'e göre (2017: 56); insanların üretim aktivitelerinden oluşan üretim ilişkileri, insanların sosyopolitik organizasyonunu da içermektedir. Bu bağlamda, devlet ve devlet inşa süreçlerine bakarken o toplumsal formasyonun içerdiği üretim ilişkilerine bakmak gereklidir. Antik gelenekten gelen Batı toplumsal formasyonlarının sahip olduğu üretim ilişkilerini incelemek zorunluluktur. Antik çizgiden gelen Batı formasyonları, köleci ve feodal üretim tarzlarını yaşayarak kapitalist üretim tarzına ulaşmıştır. Bu formasyonların genel özelliğine bakıldığı zaman bireysel mülkiyetin önemli bir toplumsal üretim ilişkisi olduğu görülecektir. Son aşamada mülkiyet hakkı hukuksal bir ilişkidir ve üretim ilişkisinin bir göstergesidir. İnsanlar, bireysel mülkiyetini kurmuş olduğu sosyopolitik bir aygıt olan devlete karşı da korumuşlardır. Bu durum bireylere, köleci toplumda yurttaş ve feodal toplumda serf ve zanaatkar, devletten özerk belirli bir alan sağlamıştır. Daha sonra bu durum 1789 Fransız Devrimi ile temel hak ve özgürlükler olarak kuramsallaştırılmıştır. Bu durum liberal düşünürlerin görüşlerine de yansımıştır. Feodal dönemde yükselen burjuvazinin bir düşünürü

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaeconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

olan John Locke'a göre (1980: 105); eğer hükümet veya yönetici, yönetme hakkını kötüye kullanırsa veya kanunsuz hareketlere başvurursa halkın, direnme hakkı doğar. Özellikle, halkın mülkiyet hakkına yöneticiden bir müdahale gelirse direnme hakkı önem kazanmaktadır. Gördüğümüz gibi bireyler, mülkiyetten doğan özerkliğini psikolojik olarak bile korumaktadır. Yönetici de bu hakka saygı göstermektedir. Bu durum sosyopolitik organizasyon olan devletin inşa süreci ve devlet durumuna da yansımıştır.

Batı'da devlet inşa süreçleri hakkında ana akım iki yaklaşım bulunmaktadır. Birinci yaklaşım liberal yaklaşım diyebileceğimiz yaklaşımdır ve daha çok Batı Avrupa'da devlet inşasına yoğunlaşmıştır. Thomas Ertman'a göre; (1997: 6) Batı Avrupa'da modern devlet inşasında iki model vardır; birinci model, Fransa ve Almanya ile ilişkilidir ve mutlakiyetçi yönetim, geniş devlet bürokrasisi ve savunma kurumudur; ikinci model, İngiltere ile ilişkilidir ve anayasal ve parlamenter hükümet, merkezi bürokrasi ve ordu gücünü dışlayan, barışın yerel mahkemeleri yoluyla yönetimdir. Böylece birinci modelde bürokratik mutlakiyetçilik ikinci modelde parlamenter gece bekçisi devlet modelidir. Bu bağlamda Batı toplumlarının homojen bir bütünsellik değil heterojen yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Charles Tilly ise modern Avrupa devletlerinin içinden çıktığı feodal üretim ilişkilerini vurgulamıştır ve Tilly'e göre (1975: 21) modern Avrupa devletleri, geniş, merkezi olmayan ancak görece yeknesak politik yapıların ortasından kendisine varlık bulmuştur. Böylece Asyatik toplumların görece kesintisiz merkezi yapılarına karşın Avrupa'da modern devletler, uzun süren bir merkezi olmayan politik-sosyal yapıdan inşa olmuşlardır. Dolayısıyla Avrupa'nın feodal geçmişi, merkez kaç kuvvetleri geliştirmiştir. Şehirlerdeki bireyler, şehir hakkından dolayı özerk ve feodal beylerde merkezden özerktir. Bu durum daha sonra 1789 Fransız Devrimi'nden sonra anayasal bir hak olacak temel hak ve özgürlüklere temel oluşturmuştur. Bu çerçevede, Batılı devletlere "demokratik" bir biçim vermiştir.

Yine Charles Tilly'nin yaptığı tipleştirme Avrupalı devletler ile Asyatik devletler arasındaki farkı ortaya koyacaktır. Tilly'e göre (1992: 15) bölgeler, zor yoğun ve kapital yoğun bölgeler olarak ikiye ayrılmaktadır. Zor yoğun bölgelerde az şehir bulunurken tarımsal üretim baskındır ve zor, üretimde önemli rol oynamaktadır. Kapital yoğun bölgelerde daha çok şehir yer almaktadır ve pazar gelişmiştir. Bu bölgelerde kapital ve pazar üretimde belirleyicidir. Tam olarak Doğu devletleri zor yoğun bölgeler olurken Avrupa, kapital yoğun bölge olmaktadır. Doğal olarak bu farklı bölgelerde kurulan devletler, farklı biçimleri yansıtmıştır. Doğulu devletlerde zor egemenken Avrupa'da rıza önemli bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Doğulu devletler zor-yoğun devletler iken Avrupalılar rıza-yoğun devletler olarak varlık kazanmıştır.

Batılı formasyonlarda devlet inşası hakkında Rebecca Richards'ın (2014: 19) şu şekilde bir tespiti vardır; Batıda devlet, bireysel deklarasyon yerine uzun bir sürecin sonucudur. Gerçekten modern Batılı devletlerin inşasına baktığımız zaman, burjuvazinin feodalizme karşı uzun süreli bir mücadelesi, bunun toplumda yarattığı ulusçuluk akımı ve buna bağlı olarak şekillenen bir ulus-devlet formuyla karşı karşıya kalıyoruz. Ozan Erözden (1997: 8) ulus-devletleri üç biçimde kategorileştirmiştir ve ona göre; birinci tip, Avrupa ve yakın çevresinde varlık kazanan ulus-devletler, ikincisi, Amerika kıtasında ortaya çıkan ve yerlilerin tasfiyesiyle biçimlenen ulus-devletler ve üçüncü olarak, 20. yy. ortasından sonra III. Dünyada gözlemlenen anti-sömürgecilik hareketi sonrası oluşan ulus-devletler. Her biri farklı karaktere sahiptir.

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaeconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

Asyatik toplumsal formasyonlar ve ulus-devletler bu noktada Avrupalı çağdaşlarından farklı biçime sahip olmuştur.

R. Jackson, Batılı devletlerin farkını uluslararası sistemdeki egemenlik durumuna göre ayırmıştır. R. Jackson'a göre (1990: 17); bugün egemen bir devlet olmak isteyen bir devlet için tek şart, sadece, geçmişte kolonci devlet olmasıdır ve diğer tüm koşullar ilgisizdir. Jackson'a politik bağlamda baktığımız zaman kastettiği uluslararası alanda güç ilişkileridir. Güçlü devlet figürünü kolonyal geçmişe dayandırmıştır. Ekonomi temelli bakış açısıyla olaya yaklaştığımızda konu, ilkel birikim meselesidir. Modern Batılı devletler inşa edildikleri dönem en önemli sorunsal ilkel birikim ve kalkınma sorunsalıydı ve Batılı ulus-devletler bu sorunsalı sömürgecilik yaparak aşmışlardır. Dolayısıyla Batılı devletlerin inşa sürecinde, bu ihtiyaç, yayılma ihtiyacı olarak devlete temel karakterini vermiştir. Batı, bu yanının en acı deneyimini II. Dünya Savaşı sırasında Alman ve İtalyan yayılmacılığı ile tecrübe etmiştir. Sonuç bir dünya savaşına ve milyonlarca ölüme mal olmuştur.

Batılı toplumsal formasyonlar ve Asyatik toplumsal formasyon arasında önemli bir fark, toplumsal değişim sürecinde ortaya çıkmıştır. John Haldon'a göre (2015: 212); yapısal toplumsal değişimler, üretici güçler ve üretim ilişkilerinin kesiştiği noktada oluşmaktadır ve bu durum sosyal praksis olarak tanımlanmaktadır. Bu, ekonomi temelli bir toplum anlayışının sonucudur. Batı'da feodal dönemde altta burjuvazi bir güç olarak ortaya çıkmış, sermaye birikimi oranında gücünü arttırmış, bu sermaye artış dönemi; burjuvazi ile feodal güçler arasında bir denge olarak monarşik devlet yapısı ortaya çıkmıştır. Daha sonra burjuvazi tek başına güç elde edince monarşik devlet biçimini sonlandırmış ve cumhuriyet devlet durumuna evrilmiştir. Olay, baştan sona, toplumsal formasyonda alttan gelen dinamikler ile gerçekleşmiştir. Altan gelen dinamikle toplum, değişimi içselleştirmiştir.

Batılı toplumsal formasyonlara baktığımız zaman inşa edilen devlet, ekonomi kerte belirlenimli bir sosyo-politik aygıttır. Batılı toplumsal formasyonların modern dönemde en önemli aktörü burjuvazidir ve en önemli işlevi de sermaye birikimidir. Bundan dolayı bu devletlerde ekonomi her şeyi öncelemiştir. Sanayi ve ticaret en önemli ekonomik aktivitedir. Devletler bu sermaye birikiminin önünü açmak için dizayn edilmişlerdir. Richard Bonney'e göre (1999: 6); Avrupalı devletlerin çoğunda hükümet mülkiyet ve ticaret haklarının savunucusudur. Batılı devletlerin sömürgeci geçmişi ekonomik kertenin temel etkisidir. Sermaye birikimi için Batılı devlet, baştan itibaren yayılmacı bir biçimde inşa edilmiştir. Uzun dönem boyunca Batılı devletlerin askeri işleri Savunma Bakanlığı değil Savaş Bakanlığı olarak adlandırması da bu sebepten dolayı ileri gelmiştir. Batılı formasyonlarda ordu, işlev olarak, ekonomik faaliyetlerin akışını sağlamak için işlev görmüştür. Asya ve Afrika'da tüccarlarla birlikte orduların bulunması bu sebeptedir. Ticaretin önünü açmak için büyük çaba gösterilmiştir.

4. Asyatik Toplumsal Formasyonlarda Devlet İnşa Sürecinin Temelleri

Doğu toplumsal formasyonlarına baktığımız zaman ilk olarak coğrafyanın zorluğunu ve ekonomik-politik etkilerini görmekteyiz. Doğu, Batı gibi yeterince verimli ve coğrafi olarak kolay bir coğrafya değildir. Bu durum kurulacak devletin, politik olarak, otoriter bir yapıya sahip olmasını gerektirmektedir çünkü devlet uyruğunda yaşayan insanlar, ortak işler için, mobilize edilmek zorundadır ve doğal olarak her insan gönüllü kamu işlerine katılmamıştır.

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaoconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

Bunu sağlayabilmek için belirli bir miktar zor kullanılması gereklidir ve kitlelerin bir güçten, politik olarak devlet, korkması zorunluluktur. Bu durum Doğu devletlerine otoriter bir karakter vermiştir. Bir örnek verecek olursak; 1762 ile 1796 arasında Rusya'yı yöneten Rus Çariçesi Büyük Katerina veya II. Katerina'nın, bir Doğu toplumsal formasyonu olan Rusya'da devlet yapısını açıkladığı Komiserler için Yeni Bir Kanun Hükmünde Kararname'de şu şekilde açıklanmıştır;

“Egemenliğin kapsamı, onu yöneten kişi için, buna mutlakçı bir yetkinin verilmesini gerektirir. Yerler arası büyük mesafe ve uzak bölgelerden gönderilen işlerin hızlı bir şekilde yapılabilmesi ve meydana gelen gecikme için bol miktarda değişiklik yapabilmesi için bu yönetim biçimi yerinde olur. Diğer her türlü hükümet Biçimi, yalnızca önyargılı olmakla kalmazdı ve Rusya'yı, ancak tümüyle yıkıntı haline getirebileceğini kanıtlardı” (Sawer, 1977: 15).

Devlet biçimi ile ilgili en önemli kuram, sınıf gücü kuramıdır. David Waldner'e göre (1999: 126); sınıf gücü kuramı, eğer devlet sosyal sınıflar tarafından kuşatılmadıysa veya sınıflar yeterince güçlü değilse güçlü devleti varsaymaktadır. Batılı örneklerine bakıldığı zaman uzun feodal dönem boyunca güçlenen burjuva sınıfı görülmektedir. Asyatik toplumlarda ise böyle bir özerk burjuva sınıfı ortaya çıkmamıştır. Dolayısıyla Asyatik toplumlarda güçlü bir devlet yapısı söz konusudur. Bu tür devletler daha otoriter bir yapıdadır ve çöküşleri içsel dinamiklerle değil dışsal dinamiklerle olmaktadır. Bu toplumsal formasyonlarda toplumsal ve siyasal değişim daha çok daha güçlü bir devletin dış müdahalesi ile gerçekleşmektedir. Sınıflar arasında çatışma durumunun olmaması tarihsel gelişimi kısıtlamaktadır. Gelişim daha çok dışsal müdahale veya devlet içi bürokratlar arasında mücadele ile ortaya çıkmaktadır.

Doğu toplumlarında en önemli fark; Batı toplumları gibi sınıf yapısının belirgin olmamasıdır. Klasik Batı toplumsal formasyonlarında köleci-feodal ve kapitalist toplum izleğinde üst-alt sınıf yapısı belirgin ve üretici güçlerin gelişimine göre eski tabi sınıf yeni egemen sınıf biçimine dönüşebilmektedir. Doğu toplumsal formasyonlarında bu gelişim çizgisi net bir şekilde görülmemektedir çünkü toplumsal bütün, parçanın gelişimini kendi dinamiği ile değil, bütünün kontrolü altında izin vermektedir. Bu sebeple bu tür toplumsal formasyonlarında egemen sınıf, devlet içerisinde doğrudan ve maksimum etkinlik sağlayamamaktadır. Bunun yerine devlet unsuru olan bürokrasinin devlet içerisinde etkinliği daha fazla olmaktadır. Wittfogel bu tür toplumsal formasyonları hidrolik toplum olarak tanımlamaktadır ve devlet aygıtının bürokratları, terimin en açık anlamıyla, bir yönetici sınıftır ve nüfusun geri kalanı ikinci ana sınıfı oluşturur (Wittfogel, 1963: 303). Kısaca bu tür toplumlarda bir tür kast sistemi vardır; bürokratlar ve halk. Wittfogel (1963: 305), yönetici sınıfın içerisinde, aktif mülkiyetin tipleri ve boyutlarının sosyal statünün temel belirleyicisi olduğunu ancak bunun hükümetlerin farklılığında küçük bir rol oynadığını belirtmiştir. Böylece, mülkiyet statü konumunda önem taşımakla birlikte hükümet farklılıklarında pek rolü bulunmamaktadır.

Lawrence Krader (1975: 75); Asyatik devletler veya Doğu devletlerinin despotik karakteri, dışarıya karşı egemenlik haklarının ifadesi veya dışarıdan korunma ihtiyacıdır. Doğu toplumları genelde dışarıya veya yabancı etkiye kapalı toplumlardır. Bu tür toplumlar daha geleneksel toplumlardır. Örneğin, Batı toplumlarındaki kıyı şehirlerinin kozmopolit yapısı Doğu'da yoktur. Toplumsal formasyonun bunun gelenekçi ve muhafazakâr yapısı devlet inşa sürecinde devlet

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaeconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

yapısına da yansımıştır. Daha otoriter devletler kurulmuştur. Bu devletlerde en önemli uyarı noktası toplumsal yapının bozulması tehlikesidir çünkü toplumsal hiyerarşi bu toplumlarda devletin varlık sebebidir. Uzun yıllar boyunca kurulan dengelerin bozulmaması için devlet, otoriter bir yapıya bürünmektedir ve dış etkiyi engellemektedir. Çünkü bu tür toplumlar durgun toplumlardır ve içsel dinamiklerin gelişmesi ve değişmesi çok uzun zaman dilimi gerektirmektedir, oysa dış etki değişim dinamiklerini hızlı bir şekilde harekete geçirmektedir. Bu bağlamda Doğu devletlerini, Batı ülkelerinin işgaline uğramış ve uğramamış olarak iki gruba ayırabiliriz. İşgale uğramış Doğu toplumlarına Batılı ülke kendi dinamiklerini getirmektedir ve toplumsal yapıyı paramparça edebilmektedir. Batılı ülkenin askerleri, yöneticileri, şirketleri ve turistleri Doğulu ülkede değişim dinamiğini hızlı bir şekilde harekete geçirmektedir. Yüzyıllarca boyunca sağlanabilecek değişim, bu koşullar altında, kısa bir sürede gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla Asyatik devletlerin en büyük korkusu dış etkidir ve bundan korunabilmek için çok sıkı bir şekilde içe kapanmaktadır. Günümüz Çin, Rusya, Kuzey Kore ve İran gibi kapalı ülkelerini bu çerçeveden ele almak daha anlamlı olabilecektir.

Toplumsal değişim, Asyatik toplumlarda farklı bir seyir izlemiştir ve sosyopolitik organizasyon olarak devlet, bu değişim sürecinde kilit rol oynamıştır. Batılı örneklerinde, yukarıda belirttiğimiz gibi toplumsal değişim, bireysel mülkiyetten dolayı aşağıdan gelen dinamik ile şekillenmişti. Asyatik toplumlarda, mülkiyet ortak olduğu için aşağıdan sınıfsal dinamiklerin rolü sınırlı olmuştur. Özellikle Batılı tipin aksine Asyatik toplumlarda bir burjuva sınıfı toplum içerisinden çıkmadığı için kendisine özerk alan yaratmadığı için değişim tepeden yani sosyopolitik bir yapı olan devletten gelmiştir. Asyatik toplumlarda devletin kutsallığı, bu ortak mülkiyet anlayışından kaynaklanmaktadır ve toplumsal değişim ancak devletin kontrolü altında sürdürülmektedir. Bireysel mülkiyet ortak mülkiyetten kaynaklandığı için ve ortak mülkiyetin simgesi olan devlet, mutlak sebeple korunmak zorundadır. Bu durum, Asyatik devletlerde devlet aygıtının gücünü açıklamaktadır. Asyatik toplumsal formasyonlarda devlet inşa sürecinde, bu sebeple, güçlü bir devlet inşa edilmek zorundadır. Devletin varlığı aynı zamanda bireyin varlığı anlamına gelmektedir.

Asyatik toplumsal devlet formasyonlarında devlet, politik kerte belirlenimli bir sosyopolitik aygıttır. Batılı çağdaşları salt ekonomik amaçlı devlet dizayn ederken Asyatik toplumlarda devletin politik bir işlevi vardır. Politik olarak işlevi, ortak mülkiyetin sahibi olarak, halkını konsolide etmektir. Elbette ekonomi tüm devlet aygıtları için ortak aktivite olmakla birlikte, özellikle kapitalizm sonrası, Asyatik toplumlarda devlet halkını, ebed devlet müddet anlayışı çerçevesinde politik olarak bir arada tutmak zorundadır. Bu durum Asyatik devletlerin Batılı çağdaşlarının aksine homojen bir yapıyı hedeflemelerine ve heterojen unsurlara kültürel veya politik olarak ılımlı bakmamasını açıklamaktadır. Ayrıca heterojeniteye, toplumsal formasyonu dolayısıyla, devleti bozacağı endişesiyle olumsuz bakılmasına yol açmıştır. Politik olarak ulus özelliğini korumak önemlidir çünkü Asyatik devletler, Batılı çağdaşlarının aksine önce ulusçuluk sonra ulus-devlet formunu değil önce ulus-devlet ve sonra devlet kontrolünde uluslaşma aşamasını yaşamıştır. Bu Asyatik devletler ile Batılı devletler arasında en önemli farklardan birisidir.

Özetle; Asyatik toplumlar coğrafi belirlenim altındadır. Coğrafyanın sert durumu, Asyatik toplumları Batı çağdaşlarından önemli ölçüde ayırmıştır. Büyük bir coğrafya, iklim koşullarının zorluğu, coğrafi durumun çetinliği, bu toplumlarda bir başka sebebe, ortak mülkiyete yol

açmıştır. Bireysel mülkiyetin yokluğu kişilere, bireysel özerklik sağlamamaktadır. Bu toplumların politik aygıtı olan devlet, hayatın her alanına müdahale etmektedir çünkü bireysel özerklik diye bir şey yoktur. Bu müdahale, bu tür devletlerin daha otoriter yapıya kavuşmasına yol açmaktadır. Devletin otoriter olmasının bir sebebi de coğrafyanın büyüklüğü ve zorluğundan dolayı yapılacak kamusal işlerde daha çok insanın ortak bir şekilde mobilize edilme ihtiyacıdır. Otoriter bir yapı, bu insanları daha kolay mobilize edebilmektedir. Batılı örnekler genelde daha küçük coğrafyaya ve iklim olarak daha ılıman bir özelliğe sahiptir. Yine Batılı örnekler yüzölçümü olarak büyükse federasyon gibi yerinden yönetim sistemini uygulamaktadır. Coğrafya zorlu olmayınca kamusal işler için çok fazla insan mobilizasyonuna ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu durum Asyatik toplumlar ile Batılı toplumlar arasında en önemli farktır. Bu durum, iki toplumda devlet inşasına ve devlet durumuna yansımıştır.

5. Sonuç

Doğu toplumları ile Batı toplumları arasında fark Milattan Önceki yıllardan beri gelen düşünsel bir ayrımdır. Batılılar kendilerini “uygar” tanımlarken Doğulu toplumları “barbar” olarak tanımlamaktadır. Aslında “uygarlık” ve “barbarlık” meseleleri bir tarafa gerçekten iki toplumsal formasyon arasında fark pratik hayat içerisinde gözlem ile kendisini ortaya koymaktadır. Tarihsel olarak iki toplumsal formasyonun sosyoekonomik tarihsel gelişimleri bu farkı ortaya koymaktadır.

Batı örneğinde toplumsal formasyonların yerleşim mekanları veya coğrafyaları, yaşam için daha rahat koşullara sahiptir. Coğrafi özellikler ve iklim durumu bu toplumlarda daha ılımlı yönetimlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ayrıca devletlerin genel olarak büyüklüklerine bakıldığı zaman, yönetmek için, çok zorlanmadıklarını göstermektedir. Dolayısıyla bu tür toplumlar daha “demokratik” yönetimlere sahip olmak için uygun koşulların etkisi altındadır.

Yine Batılı toplumsal formasyonlarda sınıflar canlı ve belirgindir. Toplumsal değişim dinamiği genellikle sınıflar arası çelişkidenden ortaya çıkmaktadır. Aşağıdan çıkan bir sınıf, ilkel toplumda köle sahipleri, köleci toplumda feodal beyler ve feodal toplumda burjuvazi önce kendisine özerk alan yaratmış ve daha sonra toplumsal modeli aşağıdan dinamiklerle dönüştürmüştür. Mülkiyet hakkı bu toplumsal formasyonlarda en önemli haktır ve mülkiyet hakkı bireye özerk bir alan sağlamaktadır. Bu özerklik modern ulus-devletlerin inşa sürecinde halkın temel haklarına dönüşmüş, anayasa ile korunmuş ve devlet tarafından dokunulmayacak haklar olarak tanınmıştır. Bu özerklik Batılı toplumsal formasyonlarda devletin daha ılımlı olmasına yol açmıştır. Bununla bireyselleşme sağlanmıştır.

Asyatik Doğu toplumları ise daha zorlu bir coğrafyaya sahiptir. Genel olarak Doğu devletlerinin yüzölçümleri büyük olduğu için daha merkezi bir devlet yapısına ihtiyaç duymaktadır. Merkezi devlet yapısı daha otoriter bir devlet durumuna yol açmıştır. Coğrafyanın büyüklüğü ve çetinliği sebebiyle kamu işleri için daha fazla insanın mobilize edilmesi gereklidir. Mobilize etmenin yolu ise otoriter devlet yapıları ile bulunmuştur. Kutsal devlet imgesi insanları daha kolay harekete geçirmektedir. Bu toplumlarda coğrafyadan dolayı en önemli mesele kamu işleridir. Bu bağlamda kamusal işler, toplumsal yapının gelişimi için gereklidir.

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaeconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

Asyatik toplumun Batılı örneklerinden en önemli farkı, coğrafya ile bağlantılı olarak, mülkiyet ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Batılı örneklerde bireysel mülkiyet tarihsel bir özellik olarak ve buna bağlı zorunluluk olarak karşımıza çıkmıştır. Doğu toplumlarında ise mülkiyet ortaktır. Genelde mülk, ortaklığın simgesi olarak kral, padişah veya sultanın mülküdür. İnsanlar bunun işleyicisidir. Dolayısıyla insanların mülkiyetten kaynaklı devlete karşı özerk bir alanı yoktur. Bu çerçevede devlet, hayatın her alanına müdahale etmiştir. Devletin otoriter yapısı buna izin vermiştir. Günümüzde bireysel mülkiyet ise halen ortak mülkiyetin bir parçası olarak görülmektedir.

Asyatik toplumun önemli bir özelliği, coğrafya ve mülkiyete bağlı olarak sınıf yapılarının belirgin olmamasıdır. Modern Asyatik devletlerde burjuvazinin etkinliğine bağlı bir burjuva sınıfı ortaya çıkmamıştır. Doğuda devlet üretim ilişkilerini düzenleyici bir rol üstlenmiştir. Batıda ekonomi için pazar önemliken, Doğuda devlet önem kazanmıştır. Devlet, üretim ilişkilerinden hareketle kaynak transfer eden bir rol üstlenmiştir. Batıda pazardan sermaye birikimi yapan burjuvazi Doğuda, ancak devletin izin verdiği ölçüde gelişme göstermiştir. Bu bağlamda Batının aksine Doğuda özerk bir burjuva sınıfı oluşmamıştır. Tamamen devlet güdümlü bir sermaye sınıfı gözlemlenmiştir.

Batı toplumsal formasyonları, ekonomi kerte belirlemeli formasyonlardır. Ekonomi bu toplumlar için vazgeçilmez bir unsurdur. Devletin temel rolü, artı değerın aşağıdan yukarı transferini hızlandırmaktır. Ekonominin tüm aşamalarının, üretim, dolaşım, ticaret, önünü açmak zorunluluğundadır. Doğu toplumsal formasyonları, politik kerte belirlemeli formasyonlardır. Devletin varlığı en önemli sorunsaldır. Politika bu toplumlarda kitleleri konsolide edici bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla bu toplumlar politik ünitelerdir.

Günümüzde Asyatik ve Batı tipi toplumsal formasyonlara baktığımız, devletlerin kuruluş dinamiklerinden gelen farkın korunduğu görülmektedir. Elbette, özellikle kapitalist üretim tarzıyla birlikte Asyatik toplumların anahtarı diyebileceğimiz ortak mülkiyet kurumu ortadan kalkmıştır. Asyatik toplumlarda da bireysel mülkiyet hakkı tanınmıştır ancak devletin bu bireysel mülkiyet üzerinde kontrol ve denetiminin devam ettiği görülmektedir. Devlete karşı, Batı toplumsal formasyonlarının aksine Asyatik toplumlarda bireysel mülkiyet, bir özerk alanının unsuru olarak ileri sürülmemektedir ve bu durum Asyatik toplumlarda, Batı toplumlarının aksine daha otoriter devlet yapılarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Asyatik toplumlarda bireysel mülkiyetin geçmişi çok eskiye gitmemektedir. Yaklaşık olarak bir, bir buçuk yüzyıllık bir geçmişi vardır ve bu durumun nasıl bir duruma yol açacağı tartışmalıdır. Karl Marx bile kendisi Asyatik toplumlar üzerinde çalışırken bireysel mülkiyet durumunun ve gelişim çizgisinin ne olacağı hakkında kesin bir kanaati olmadığını belirtmiştir. Kapitalist üretim tarzının gelişimi ile birlikte bu Asyatik toplumlarında dönüşüme uğrayacağı açıktır ancak bir Batılı devlet formuna ulaşıp ulaşamayacağı tartışmalıdır. Özellikle Köleci ve Feodal dönemlerinde Asyatik toplumun ortak bir karakteristiği olan kamu hizmeti kavramı kapitalizmle birlikte aşınmıştır. Bir Asyatik toplum olan Çin'in 21. yy. gelişimi ve yeni dünya hegemon adayı olması, Asyatik devletlerin Batılı devletlerden sıçramalı olarak daha hızlı gelişebileceğini göstermiştir. Bu durumun nasıl bir gelecek izleyeceği ise bugünden kolay tanımlanabilecek bir durum değildir.

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaeconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

Sonuç olarak, Batı ve Doğu toplumsal formasyonları farklı karakteristiklere sahiptir. Kapitalizmin gelişimine bağlı nasıl bir ortaklaşa olacağı önceden anlaşılamamaktadır. Ancak kapitalizmin toplumsal dönüştürücü etkisi Batı ve Doğuyu bir ortak noktaya çekebileceği söylenebilir. Bunu tarihsel gelişme gösterecektir.

Kaynakça

- Angelbek, B. (2017). Applying Modes of Production Analysis to Non-State, or Anarchic, Societies Shifting from Historical Epochs to Seasonal Microscale. Robert M. Rosenswig & Jeremy J. Cunningham (Ed.), *Modes of Production and Archaeology*. University Press of Florida.
- Aristoteles. (1975). *Politika*. Mete Tuncay (Çev.), İstanbul: Remzi.
- Bonney, R. (1999). Introduction. Richard Bonney (Ed.), *The Rise of the Fiscal State in Europe, C.1200-1815*. Oxford University Press
- Erözden, O. (1997). *Ulus Devlet*. Ankara: Dost.
- Ertman, T. (1997). *Birth of the Leviathan Building States and Regimes in Medieval and Early Modern Europe*. Cambridge University Press.
- Haldon, J. (2015). Mode of Production, Social Action, and Historical Change: Some Questions and Issues. Laura da Graca & Andrea Zingarelli (Ed.), *Studies on Pre-Capitalist Modes of Production*. Brill.
- Hegel, G. W. (2010). *Tarih Felsefesi*. Aziz Yardımlı (Çev.), İstanbul: İdea.
- Hindess, B. & Hirst, P. (1983). *Mode of Production and Social Formation*. Londra: Macmillan Press.
- Jackson, R. (1990). *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and the Third World*. Cambridge University Press.
- Krader, L. (1975). *The Asiatic Mode of Production*. Van Gorcum & Company.
- Locke, J. (1980). *Second Treatise of Government*. Hackett Publishing Company.
- Marx, K. (1976). *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*. Sevim Belli (Çev.), Ankara: Sol.
- Marx, K. & Engels, F. (1977). *Kapitalizm Öncesi Üretim Biçimleri*. Mihri Belli (Çev.), Ankara: Sol.
- Marx, K. & Engels, F. (1995). *Seçme Yazışmalar I 1844-1869*. Yurdakul Fincancı (Çev.), Ankara: Sol.
- Montesquieu. (2015). *İran Mektupları*. Berna Günen (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Richards, R. (2014). *Understanding Statebuilding Traditional Governance and the Modern State in Somaliland*. Ashgate.
- Sawer, M. (1977). *Marxism and the Question of the Asiatic Mode of Production*. Martinus Nijhoff.

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaoconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

Smith, A. (1977). *The Wealth of Nations-An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. University of Chicago Press.

Spengler, O. (2016). *Decline of The West*. Randomshack.

Tilly, C. (1975). The Formation of National States in Western Europe. Charles Tilly (Ed.), *The Formations of National States in Western Europe*. Princeton University Press.

Tilly, C. (1992). *Coercion, Capital, and European States, AD 990-1992*. Blackwell.

Waldner, D. (1999). *State Building and Late Development*. Cornell University Press.

Wittfogel, K. A. (1963). *Oriental Despotism A Comparative Study of Total Power*. Yale University Press.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Fiscaoconomia Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Ethics Statement: The author declares that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, Fiscaoconomia has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaeconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

The Social Foundations of State Building Process in Asiatic Social Formations

İnan Akdağ

Extended Abstract

The perception of “The Civilized West” and “The Barbarized East” has historically constructed especially by the Western thinkers since the beginning of the written history. In Antique period, Greek city-states which had defined themselves as “civilization” and Persians which had been determined as “barbarian” occupied the life of thought for long time, and this division has gone on until now. European image still puts a distinction with the east in the meaning of “civilization”. At first sight, it can seem that “democratic states” in the west and “authoritarian states” in the east reveal as an appearance of political instance. What democracy is or what authoritarian is a debatable issue, and this study excludes that. The political image is emphasized here. This situation reflected in the state building process and in the state situation both European social formations and the Eastern social formations. This study oversees the comparative social perspective between the Eastern social formations and the Western social formations in terms of state building process.

The state building process and state situation are analyzed in this study. One of the differences of Physical conditions between Asiatic social formations and their state and the Western equipollence is geography. In Asiatic Eastern societies, geography has forcible conditions. This forcible structure requires more mobilized people to fulfil public function. The main mobilized issue is the state in these social formations. This requirement leads to sacred state image in these societies. The reason of sacred state comes from necessity. In addition, the area of the Eastern states is bigger than the Western equipollence, so there should be more centralized state in the Eastern social formations. This centralized characteristic provides these states with authoritarian form.

Moreover, the physical conditions of geography in the Eastern social formations brought about another economic result, common property. In the Eastern social formations, the property came from the structure of common property. The individual property in the Western equipollence adopted in the Eastern societies after long time. The state as the owner of property in the Eastern social formations intervened in all life of people. Individual in these social formations came into being as the part of social structure. People did not develop autonomy because they did not have property. Therefore, the state covered all life of people because there was not individual property. To sum up, there revealed powerful and authoritarian states in these social formations.

In the Western social formations, settled areas and their geography is more comfortable than the East. Geographical features and climates are relaxed, and therefore, in these areas, the governments are more moderate than the East. In addition, When the areas of the country in the West are analyzed, there are moderate governments to govern because of the smaller areas. So, these governments are more democrat than the East.

Besides, in the Western social formations, the classes are clearer than the East. The dynamics of social change comes from the contradiction among classes. The class from below revealed in primitive society as slave owners, in slavery society as feudal lords and in feudal society as

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaeconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

bourgeoisie transformed society with dynamics from below. The right to property is an important right in these social formations, and the right to property provides autonomy to individual. This feature during the nation-state building led to basic rights of people and this area was not intervened by the state. This historical development brought about more democratic countries in the West, and individualization revealed in the West.

Asiatic Eastern social formations geographically have harsh conditions. Therefore, they are in necessity of centralized states because of their expanded lands. In addition, because of the expanded areas, they require more authoritarian governments. The reason Why the Eastern states are authoritarian ones is because they have to mobilize more people to fulfil public function. It is hard to mobilize people by common accord, and authoritarian governments can easily mobilize more people. In these countries, the most important function is public one.

The difference between Asiatic social formations and the Western ones reveals in the relationship of property. In the East, the property was common one. The property belonged to King or Queen as common figure. People only worked in this property. Therefore, in these societies, people were not autonomy sourced from the property and there was a powerful state which intervened in all life of people. Currently, the individual property in the East is sourced from common property.

The important feature of Asiatic society is that there is not clarity in class structure, which depends on geography and property. In modern Asiatic societies, there is not a bourgeoisie class originated in economic dynamics. In the East, the state undertakes regulatory role in the relationship of production. Market is important in the West when state is considerable in the East. State in the east transfers sources in the shadow of the relationship of production. Therefore, bourgeoisie in these societies only reveals in the direction of state. So, in these societies, there is a bourgeoisie under the control of state. In these societies, bourgeoisie can accumulate its capital under state permission because states want to control all social change dynamics, one of which comes from bourgeoisie activity.

The Western social formations and their states are defined by economic instance. Economy for these social formations is a necessity. The leading role of the state in these societies accelerates add-value from down to top. The state must remove obstacles in front of production and trade. However, the Eastern societies and their states are determined by political instance. In these societies, the state is a principal issue. Politics in these societies undertakes a role which consolidates masses. Therefore, these societies are political entities.

As a conclusion, there is a difference between the Western social formations and the Eastern ones. However, capitalism is a production type which unifies the different social formations. Therefore, capitalism might pull the Eastern and the Western formations to similar line, which is revealed by the historical development because history is a key factor to understand social issues. Since the past, Asiatic social formations and the Western social formations had followed different paths but currently, capitalism leads to common issues for these two different social formations like their states. Today, Asiatic countries become rival for the Western hegemony in the world. Therefore, Asiatic social formations demand the part of world hegemony with their powerful states and their peoples.

Akdağ, İ. (2023). Asyatik ve Batı Toplumsal Formasyonlarında Devlet İnşa Sürecinin Toplumsal Temelleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Fiscaoconomia*, 7(2), 1177-1195. Doi: 10.25295/fsecon.1176767

The aim of this study is to clarify the basis of the state in the Asiatic social formations and in the Western social formations in the framework of comparative method. The importance of this study is to bring a socio-economic perspective to the state building process in Asiatic social formations. The scope of this study is a comparative perspective to Asiatic state building process and the Western state building process. The hypothesis of this study is that Asiatic state building process followed different line from the Western state building process. The leading difference among two types of social formations is that in Asiatic social formations, the important issue is to mobilize more people to fulfil public function. The basis of this issue is that geography and common property in the East lead to the difference with the Western type. In this study, the state building process is analyzed in the context of the features of political and economic instances.